

Deník Referendum Umění

Ta situace

Co se můžeme naučit od německého divadla? Ukazuje, že to, čeho se v českých zemích tolik bojíme, může být přínos.

[Alena Zemančíková](#)

28.11.2016 08:00

[Umění](#)

Recenze

Když se v roce 1996 poprvé objevil na programu pražského divadelního podzimu Pražský divadelní festival německého jazyka, vnesl do české divadelní kultury nové prvky. Jen pokud si vzpomínám, byly to explicitně politizující přístupy ke klasickým textům, detabuizace tělesnosti včetně nahoty, rehabilitace textu na jevišti, sebevědomý vztah k publiku, dokumentární přístupy a nárok na profesionalitu a všestrannou dokonalost herectví.

Za 20 let trvání festivalu si něco z toho české divadlo osvojilo (rehabilitaci textu určitě), o něco se pokouší s větším či menším úspěchem, něco jsme shledali jako v našich poměrech nereálné a nežádané (to není totéž co nežádoucí a mám na mysli zejména všemožnou aktivizaci publika, ale i agresí vůči němu – poměrně neprůchodná je v našich poměrech i práce s extrémní délkou představení, pro jejíž přijetí chybí českému publiku nejen trpělivost, ale možná i dostatek volného času).

Za dvacet let už celkem víme, co můžeme od německého divadla očekávat, známe a v českých a moravských divadlech uvádíme německojazyčnou dramaturgii, jejíž témata se s našimi spojila v témata evropská i globální. Co nového nám ještě může festival německého divadla přinést?

Letos to byla inscenace berlínského Maxim Gorki Theater Situation. Divadlo v centru Berlína disponuje mnohonárodnostním souborem a zaměřuje se na zkoumání kulturních, etnických a sexuálních identit z nejrůznějších úhlů pohledu. Uvádějí autorské inscenace, ale i texty klasické.

Cituji z anotace: „Pozváno na berlínské Theatertreffen 2016! Hra roku 2016! Kdo chce hebrejsky nebo arabsky popsat stav věcí na Blízkém východě, mluví prostě o ‚the situation‘. Mnoho lidí, kteří ‚the situation‘ zažili na vlastní kůži nebo jsou jí nějak ovlivněni, zavál osud právě do Berlína. Ze Sýrie, z Izraele a Palestiny. Není divu, že v kurzu učitele němčiny Stefana je německá gramatika tím nejmenším problémem. Odvážný, nelítostný divadelní večer plný hořké sebeironie, vybroušeného slovního vtipu a mimo všechna uslintaná, rozpačitá klišé.“ Konec citátu.

Na scéně (v Praze Divadla ABC) probíhá hodina němčiny pro cizince za účasti pěti frekventantů, šestý je učitel. Každý základní gramatický jev (skloňování, zájmena,

předložkové vazby, větná spojení) přináší okamžitě problém. Už na prostou otázku pro začátečníky Wer bist du odpovídá izraelská židovka Noa jako na otázku po nacionální a náboženské identitě, ačkoliv jazykový kurz předpokládá, že odpovědí bude „Ich bin XY von...“. A tak je to se vším.

Příslušníci různých národů a etnik z politicky krizových oblastí se setkávají v poklidném a občanskoprávně spolehlivém Berlíně. Z původně dokumentárního materiálu vzniká drama exilu, v němž se nakonec objeví snad všechny možné důvody imigrace i potíže s integrací. Všechno vypadá normálně, akteři jsou schopní, celkem vzdělaní a talentovaní lidé, ale v drobných detailech zjišťujeme, že všem by bylo lépe doma – kdyby se tam ovšem dalo žít.

Pražský divadelní festival německého jazyka 2016 je pádnou a komplexní odpovědí na otázku, co nám ještě může nabádnout německé divadlo. Repro youtube.com

Život v humanistickém a politicky korektním Berlíně přináší sice jiné stereotypy než v rodné vlasti, ty jsou ale rovněž nepříjemné. Tak se například izraelský Palestinec Amir (manžel Židovky Noy) dostane do konfliktu v tradiční migrantské čtvrti Neuköln v arabské restauraci, kde ho vlastní syn vystaví podezření tím, že si objedná hebrejsky. Syrský filmař, který se žíví jako stánkař s curry-wursty, přijel na filmový festival se svými filmy z válečného území, ale nemůže zůstat, aniž by požádal o azyl. Opakuje, že nechtěl emigrovat, jen si odpočinout od války – a na scéně vidíme, že za ten odpočinek platí ztrátou profesní identity a de facto anonymní existencí.

S potěšením se díváme na nejrůznější lidské typy: mladý muž z Gazy, který je mistr v městském parkuru, vypadá jako archaická socha mladíka z Delf, Palestinec je štíhlý intelektuál středních let, který by na univerzitě byl jistě obletován studentkami, Palestinka Laila je krásná mladá černoška, toužící po hereckém povolání.

Nejméně zajímavý zjev je učitel němčiny Stefan, jehož příběh se dozvíme až nakonec, kdy náhle řekne, že vlastně není Stefan, ale Sergej. Vypráví o své rodině, která přišla z Kazachstánu jako „pozdní vystěhovalci“ po roce 1993 na základě německého původu. Otec ovšem zůstal postsovětským středoasijským mafiánem a jeho soužití s německým právním řádem a obchodními vztahy je mírně řečeno těžké.

Rodiče jsou šťastni jen jednou v roce, kdy se autem vypraví do Kazachstánu a můžou tam

pár týdnů žít naplno, komickým momentem je, když Stefanův otec přinutí kazašskou silniční mafii, vybírající vyděračské mýto, aby mu vystavila potvrzení, které předloží příštím mafiánům na silnici jako důkaz, že už zaplatil. A pak se ještě zajímá, jestli si výpalné nemůže odečíst z daní.

Stefan vděčí za nové jméno imigračnímu úředníkovi a za dokonalou němčinu veřejnoprávní televizi, před kterou tráví celé dětství ve sběrném táboře. Říká, že pro otce už ve čtrnácti letech „vedl desítku soudních sporů, organizoval několik pojišťovacích podvodů a sepsal a přečetl stovky obchodních smluv“. Jako učitel němčiny je Stefan až úzkostlivě korektní.

K této postavě si nemohu odpustit komentář. S podobným člověkem se setkala moje dcera v době, kdy pracovala v německé firmě v Aši. V jednu chvíli byl na místo, které dosud zastávala sama, přijat kolega Viktor, německý Kazach s ruskými školami a slušnou (asi jako tou její) němčinou. Podrazáckými metodami (jako svolávání porad bez její přítomnosti, slíděním po zásuvkách a vykazováním vlastních chyb jako její) ji z vedení provozu eliminoval. Byl evidentně protekční, protože všeobecný odpor (včetně středního německého managementu) proti jeho osobě nic nezmožil a jeho kolegyně byla nakonec propuštěna v rámci „reorganizace“ jako nadbytečná, s odstupným, aber trotzdem.

O tomto úkazu imigrace z bývalého Sovětského svazu, která nám kulturně nevadí, víme málo. Jak se zdá, v Německu vědí víc.

Tahle inscenace z Maxim Gorki Theater je při vši závažnosti tématu komedií. Vtip spočívá na jazyce i na situaci a problém tak vyznívá v mnohém ostřeji. Slyšíme zvukově zajímavou a významově důležitou směs jazyků – hebrejštiny, arabštiny, angličtiny, němčiny, všemu rozumíme a přitom fyzicky cítíme to konstantní nedorozumění.

Režisérka Situace Yael Ronenová pochází z Izraele a (snad to není generalizace) mně se zdá, že její dílo nese znaky jiného humoru i tempa a jevištního výrazu vůbec než inscenace německých režisérů.

Čímž jsem se dostala k odpovědi na otázku, co nového nám ještě německé divadlo může přinést. Pro mě je to výpověď o obohacení kulturou, ale i samotnou přítomností imigrantů. Ukazuje, že to, čeho se v českých zemích tolik bojíme, může být přínos.

© Vydavatelství Referendum s.r.o. 2016